

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

дія, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності людей, ставить під загрозу їхню безпеку, життя, здоров'я в результаті впливу факторів природного, техногенного, біогенного, військового чи кримінального характеру. Надзвичайна подія має не тільки родову характеристику, а й певні масштаби. Вона може виникнути і поширитися на конкретних об'єктах, територіях (акваторіях). Характер наслідків залежить від джерела, яким викликана надзвичайна подія, а також місця і масштабу її поширеності.

Щодо терміна "КВУ", то дослідження саме цього виду вітчизняних установ виконання покарань як об'єктів кримінологічного впливу з метою запобігання в них надзвичайних подій кримінального характеру ми пояснюємо такими обставинами: по-перше, найбільшою (порівняно з іншими установами) кількістю осіб, які відбувають у них покарання; по-друге, відбуванням у них найсуворіших видів покарань - позбавлення волі на певний строк і довічного позбавлення волі (що переважно обумовлено вчиненням тяжких і особливо тяжких злочинів); по-третє, підвищеним ступенем соціально-педагогічної занедбаності таких засуджених. Згідно зі статтею 11 КВК України, КВУ поділяються на КВУ відкритого типу (виправні центри) і КВУ закритого типу (виправні колонії). Виправні колонії у свою чергу поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. А виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання і колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання.

Предметом нашого дослідження є теоретико-правові й організаційні засади запобігання надзвичайним подіям кримінального характеру в КВУ. У зв'язку із цим пропонується наступна понятійна характеристика надзвичайних подій кримінального характеру в КВУ. Отже, "надзвичайні події кримінального характеру в КВУ" - це передбачені законом про кримінальну відповідальність суспільно небезпечні винні діяння (дії або бездіяльність), учинені засудженими під час відбування покарання у КВУ, які мають винятковий, не передбачений звичайним ходом функціонування установ характер і за своїми наслідками становлять загрозу життю або здоров'ю особи (засуджені, персонал, відвідувачі, жителі прилягаючої до установи території) чи призводять до порушень сталого функціонування кримінально-виконавчих установ.

Література

1. Про Концепцію Цивільної оборони України: Постанова Верховної Ради України від 28 жовт. 1992 р. № 2746-XII. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2746-12>.

2. Про Цивільну оборону України: Закон України від 3 лют. 1993 р. № 2974-XII // Відомості Верховної Ради

України. - 1993. - № 14. - Ст. 124.

3. Митний кодекс України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495в-17>.

4. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Закон України від 8 черв. 2000 р. № 1809-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 40. - Ст. 337.

5. Про правові засади цивільного захисту: Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1859-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 39. - Ст. 488.

6. Кодекс цивільного захисту України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403а-17>.

7. Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. - 2-ге вид, виправлене. - К.: Аконті, 2007. - Т. 2. - 928 с.

8. Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. - 2-ге вид, виправлене. - К.: Аконті, 2007. - Т. 3. - 864 с.

9. Ожегов И.С. Словарь русского языка. - М., 1984.

10. Действия органов внутренних дел и полиции при особом управлении территорией, на которой введено чрезвычайное положение / А.Ф. Майдыков, А.А. Майдыков // Оперативник. - М., 2012. - № 3 (32). - С. 41-43.

11. Майдыков А.Ф. Проблемы совершенствования правового регулирования деятельности органов внутренних дел в особых условиях // Труды академии управления МВД России. - М., 2012. - № 1 (21). - С. 34-38.

12. Майдыков А.Ф. Правовые и организационные основы обеспечения национальной безопасности России правоохранительными органами // Совершенствование системы экстренного реагирования органов внутренних дел и внутренних войск на чрезвычайные обстоятельства. Труды Академии. - М.: Изд-во Акад. МВД России, 1996. - С. 5-17.

13. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 лип. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 3-4. - Ст. 21.

14. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3352-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 35. - Ст. 360.

15. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України: Закон України від 26 берез. 1992 р. № 2235-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 29. - Ст. 397.

*Коптун І. М.
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник Інституту кримінально-виконавчої служби
Надійшла до редакції 23.08.2012*

УДК 343.98.06:343.123.11

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Мукоїда Р. В.

Протягом усієї історії свого розвитку суспільство й держава здійснювали пошук найоптимальнішої форми позначення й змістовного наповнення сфери державної діяльності, у межах якої здійснюється вплив на злочинність. На шпальтах наукових і публіцистичних видань найбільшої популярності й підтримки набуває концепція

боротьби зі злочинністю. Поширеність такого підходу підтверджується спробами створення й обґрунтування загальної теорії боротьби зі злочинністю в межах кримінологічної науки [1]. Настанова на війну (адже боротьба передбачає знищення супротивника) зі злочинністю, яка дотепер збереглась у системі правоохоронної діяльності,

**ПВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧІЙ ЧАСОПИС**

несе в собі потенційну небезпеку повернення на вже пройдений шлях каральної кримінально-правової політики, яка притаманна тоталітарному суспільству [2]. Саме тому видається слушною переорієнтація роботи оперативних підрозділів ОВС передусім на протидію злочинам. У процесі вирішення цього завдання, актуальності набуває проблема інформаційно-аналітичного забезпечення протидії економічним злочинам.

Теоретичним основам інформаційно-аналітичного забезпечення роботи оперативних підрозділів ОВС присвятили свої наукові праці К.В. Антонов, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, І.П. Козаченко, В.С. Кузьмічов, В.Л. Ортинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорєцький та ін. Останнім часом проблема інформаційно-аналітичного забезпечення окремих напрямів роботи й функціонування окремих оперативних підрозділів ОВС досліджувалась В.В. Бірюковим, І.О. Вороновим, А.А. Галюченко, В.П. Євтушом, В.Ю. Журавльовим, Е.В. Рижковим, Д.М. Цеханом та ін. Визнаючи значимість здобутків означених науковців, необхідно наголосити на тому, що значна кількість проблем залишилась поза кадром наукової уваги або досліджена недостатньо. Враховуючи наведену актуальність, існує потреба дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення протидії економічним злочинам. Головною метою дослідження є окреслення особливостей інформаційно-аналітичного забезпечення протидії економічним злочинам.

Аналізуючи сучасні особливості протидії економічним злочинам, окремі науковці відзначають, що ефективна протидія тенденціям, які склались, вимагає пошуку інноваційних підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД. Не знаючи реального стану справ, не володіючи оперативною обстановкою, неможливо стримувати негативні тенденції, своєчасно виявляти неперекриті лінії й ділянки роботи, оптимізувати розстановку наявних у оперативного підрозділу сил і засобів [3]. Аналізуючи проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД в РФ, Є.М. Яковець наголошує, що, за рідким виключенням, увійшла в практику комплексна систематизація відомостей про злочинну діяльність, яка дозволяє своєчасно проводити превентивні оперативно-розшукові заходи на стадіях підготовки й учинення злочинів, здійснювати оперативне супроводження кримінальних справ на стадіях дізнання й слідства, практикувати документування результатів ОРД та їх використання як доказів по кримінальних справах. Як результат, сили й засоби ОРД використовуються неефективно. Вони відволікаються на другорядні, часто неважливі, об'єкти [4, 3-4]. Хоча вчений і досліджував ситуацію інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД у РФ, слушно зазначити, що аналогічний стан справ і тенденції наявні й в Україні. З метою дотримання логіки викладення матеріалу ми спочатку розглядаємо процес інформаційного забезпечення, а в подальшому - аналітичну роботу, як діяльність, що прямо корелюється з ним.

Проблема інформаційного забезпечення багатопланова. Залежно від сфери застосування, термін "інформаційне забезпечення" набуває різноманітних відтінків, що не дозволило виробити єдиного наукового погляду на його визначення. Досліджуючи це поняття в оперативно-розшуковому аспекті, В.П. Євтушок зазначає, що інформаційне забезпечення ОРД - це необхідна передумова здійснення оперативно-тактичних заходів, що забезпечують у конкретних умовах оперативної обстановки (ситуації) успішне запобігання, розкриття злочинів,

розшук осіб, а також інтереси кримінального судочинства [5, 197]. В.П. Захаров зазначає, що інформаційне забезпечення ОРД в аспекті теорії інформації є нічим іншим як циклічним процесом пошуку, збору, опрацювання, переосмислення, зберігання, видачі інформації та її використання для прийняття оперативно-тактичних та інших рішень правоохоронних органів і зазначає, що воно організовується з метою виявлення, запобігання, припинення й розкриття злочинів, а також одержання відомостей про тенденції й процеси, що відбуваються в злочинному середовищі, і здійснюється в ініціативному порядку або на запит взаємодіючих органів [6]. Ю.В. Журавльов під інформаційним забезпеченням ОРД ОВС розуміє комплекс заходів, здійснюваних різними структурними підрозділами ОВС, який спрямований на отримання з гласних і негласних джерел оперативно-значимої інформації, її фіксацію, зберігання й оброблення, а також використання первинних і збагачених даних з метою виконання оперативними підрозділами покладених на них функцій [7, 30].

Аналіз наведених визначень дозволяє зробити висновок, що вони не містять принципових відмінностей. Проте автор солідаризується з російськими дослідниками, які використовують більш вдале поняття "інформаційно-аналітичне забезпечення." Так російський дослідник А.Є. Акімов використовує поняття "інформаційно-аналітичне забезпечення", під яким розуміє готовність спеціально-організованих і призначених для конкретної мети сил і засобів виконувати поставлені завдання за рахунок збору, систематизації й аналітичної інтерпретації інформації [8]. У свою чергу Є.М. Яковець зазначає, що інформаційне забезпечення аналітичної роботи в галузі ОРД - це комплекс спеціальних заходів, які здійснюють її суб'єктами спрямованої на створення системи оперативно-розшукової інформації, яка покликана сприяти вирішенню практичних завдань кримінального аналізу [4, 110]. Означений підхід є більш вдалим з наступних причин:

- прикладним і кінцевим результатом інформаційного забезпечення ОРД є формування й використання відповідних баз даних довідкового й оперативно-розшукового призначення, з метою накопичення як тактичної, так і стратегічної інформації, яка може бути використана для вирішення завдань ОРД;

- накопичена інформація використовується для прийняття тактичних і стратегічних рішень, планування оперативно-розшукових заходів, ефективної розстановки й використання негласного апарату, вибору тактики дії лише після проведеної належної аналітичної роботи.

Саме тому ми вважаємо, що означені процеси характеризуються високим ступенем взаємозалежності й тому слушно вести мову саме про інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД.

Найбільшим здобутком правоохоронних органів у напрямку розвитку інформаційних технологій, безперечно, є створення інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС, яка включає широкий спектр баз даних, що здатні забезпечити інформацією окремі напрями оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності.

Найвагомим елементом протидії економічним злочинам є вивчення осіб, які становлять оперативний інтерес, зокрема з метою вжиття заходів впливу. Вирішення цього завдання забезпечує база даних "Особа". Так обліку в БД "Особа" підлягають особи, які вчиняють

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

протиправні діяння, становлять групу ризику, стосовно яких здійснюється профілактична робота в ОВС. Зокрема, щодо запобігання злочинам у сфері господарської діяльності особливої уваги заслуговують обліки осіб:

- обвинувачених, які віддані до суду;
- які визнані винними у вчиненні злочину й до яких судом застосовані види покарань: арешт, обмеження або позбавлення волі;
- які визнані винними в учиненні злочину й до яких судом застосовані покарання, що не пов'язані з ізоляцією, обмеженням або позбавленням волі;
- які відбули покарання за злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому чинним законодавством порядку;
- які схильні до скоєння злочинів і належать до "кримінально-злочинного середовища", також з ознаками міжрегіонального, транснаціонального характеру;
- які схильні до скоєння злочинів і належать до організованих злочинних угруповань або злочинних організацій, також за ознаками національного або етнічного походження її учасників.

При цьому в електронному документі БД "Особа" обов'язково зазначаються:

- установчі відомості особи (прізвище, ім'я, по-батькові, повна дата народження, місце народження, громадянство, адреси реєстрації й фактичного проживання, дані паспортного документа особи);
- додаткові відомості про особу: прізвище, місце роботи, посада, спеціальність, номери телефонів;
- вид і строк останнього покарання, статті Кримінального кодексу України, дата звільнення з останнього місця позбавлення волі;
- категорія обліку особи (за наявності - додаткове "забарвлення"), підстави взяття її на облік.

При цьому для забезпечення запобіжної роботи існує відповідна специфіка обліку осіб. Так, якщо затримана особа зареєстрована або постійно проживає на території обслуговування іншого ОВС, з метою проведення профілактичної роботи за місцем її реєстрації або постійного місця проживання, виконавець направляє повідомлення й відповідні матеріали до цього ОВС для прийняття рішення про взяття цієї особи на облік.

Іншою важливою для забезпечення оперативно-розшукового запобігання в межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС є база даних "АПРА", де накопичуються відомості стосовно осіб, які скоїли адміністративні правопорушення.

Розглянуті бази даних мають загальне призначення й використовуються в запобіганні злочинам усіма службами й підрозділами ОВС.

Окрім зазначених АІС для забезпечення ОРД в цілому, а також оперативно-розшукового запобігання в ОВС ведуться ручні й автоматизовані картотеки осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, щодо яких застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із взяттям під варту (картотека формується в оперативних підрозділах відповідно до напрямку роботи оперативного підрозділу). Також у разі необхідності можуть формуватись додаткові інформаційні масиви за ознаками: "Кличка", "Спосіб учинення злочину", "Особливі прикмети". Слушно також звернути увагу на інші автоматизовані інформаційні системи, а саме: АІС "ОДК" і АІС ("Сонда", "Дакто-2000"). Об'єктами оперативно-довідкового й дактилоскопічного обліку в цих системах є особи, які на території України обвинувачуються в учиненні

злочинів, або засудженні чи розшукуються, або затримані за підозрою в бродяжництві, а також громадяни України, які вчинили злочини за її межами й відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому законом порядку [9]. Означені обліки й алфавітні картотеки виконують декілька важливих завдань у забезпеченні оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності:

- виступають засобом використання інформації для індивідуального впливу на осіб, які перебувають на обліку, з метою недопущення й утримання їх від вчинення правопорушень або злочинів;
- засобом активного використання інформації, яка концентрується в зазначених обліках і картотеках при розкритті конкретних видів злочинів і розшуку злочинців;
- забезпечують оперативний контроль і збір інформації про осіб, які готують, учинюють чи вчинили злочини, з метою їх встановлення й розшуку.

У випадку належного формування означених обліків і надходження до них якісної й повної первинної оперативно-розшукової інформації, оперативний працівник отримує можливість оперування даними про професію, освіту, сімейні й інші зв'язки осіб, які поставлені на облік, їх злочинне минуле, адміністративні правопорушення, особливості характеру, захоплення тощо. Проте надання такої інформації для постановки на облік в АІС можливе лише при глибокому вивченні особливостей особистості, середовища, що її оточує, факторів, що впливають на формування антисуспільних поглядів, тобто факторів, що мають кримінологічне значення, без знання яких неможливо досягнути предметності в оперативно-розшуковому запобіганні, а також неможливо зробити обґрунтованих висновків щодо необхідності постановки особи на облік. Саме тому при формуванні означених інформаційних масивів оперативний працівник зобов'язаний активно використовувати всі можливі джерела для отримання повної й достовірної інформації.

Вагоме значення під час здійснення оперативно-розшукового запобігання має використання інформаційних систем інших відомств і правоохоронних структур. Як слушно зазначають А.А. Галючек і В.Ю. Журавльов, використання зовнішніх (стосовно системи ОВС) інформаційних масивів дозволить вчасно здійснювати багатфакторний перехресний аналіз оперативної й службової інформації, що забезпечить своєчасне виявлення взаємозв'язків між здавалось би розрізненими фактами [10].

Тривалий час одним зі слабких місць функціонування ОВС залишається інформаційне забезпечення оперативно-розшукового запобігання й розкриття злочинів у сфері господарської діяльності, що зумовлено рядом суб'єктивних і об'єктивних факторів. Так на сьогодні в системі МВС України, по суті, існує лише одна спеціалізована система, призначена для інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів ДСБЕЗ України - "ОА-ЗІС", і система "ФСПД" для забезпечення діяльності податкової міліції. Означена система обробляє інформацію економічного характеру в інтересах оперативних і слідчих служб про фінансову діяльність, містить банки даних підприємств, що займаються протизаконною діяльністю. Функціонування ІПС "ОА-ЗІС" дозволяє:

- сформувати список фіктивних підприємств, яким було перераховано гроші за продукцію з урахуванням цін, що падають чи зростають;

- встановити закономірність переказу грошових коштів на кореспондентські рахунки іноземних банків;
- прослідити на етапі збору матеріалів оперативної перевірки рух грошових коштів на рахунки конкретних підприємств;

- згрупувати підприємства по областях і банках, що їх обслуговують.

На жаль, інформаційно-аналітичні потреби підрозділів ДСБЕЗ не було враховано належним чином і при створенні Інтегрованої інформаційно-пошукової системи ОВС України. Так в означеній системі інтереси підрозділів ДСБЕЗ частково в змозі забезпечити бази даних: "Факт", "Злочин", "Розшук", "Корупція" й "Втрачені документи". Так у БД "Злочин" по лінії роботи підрозділів ДСБЕЗ накопичується інформація щодо:

- шахрайств, вчинених на території обслуговування ОВС;
- виготовлення фальшивих грошових знаків;
- фіктивного підприємництва.

У БД "Корупція" обліковуються відомості щодо зареєстрованих корупційних правопорушень, за матеріалами яких уповноваженими працівниками ОВС у сфері протидії корупції складено протоколи про вчинення корупційних правопорушень, а осіб, які вчинили ці правопорушення, рішеннями судів притягнуто до відповідальності за корупційні правопорушення. Проте цього недостатньо, оскільки означені бази даних, як правило, містять інформацію про об'єкти й факти, що мають відповідне кримінальне "забарвлення", а оперативно-розшукове запобігання передбачає використання ширшого спектру інформаційних ресурсів.

У зв'язку із цим, на сучасному етапі для забезпечення ефективного запобігання злочинам у сфері господарської діяльності існує необхідність звернення передусім до баз даних, які функціонують у ДПА України, адже, як зазначає В.П. Захаров, інформаційний потенціал підрозділів ДПА дуже великий і з кожним роком зростає. Безпосереднє значення для оперативних підрозділів ДСБЕЗ з метою здійснення оперативно-розшукового запобігання мають такі інформаційні масиви.

1. База даних СПД (суб'єкт підприємницької діяльності), що структурно складається з підсистем: фізичні й юридичні особи, які класифіковані ще й за видом власності. Означена база даних дозволяє одержати в розпорядження оперативному працівнику відомості про назву й юридичну адресу СПД, дату реєстрації, код ЄДРПОУ; дані про засновників і інвесторів, про директорів і бухгалтерів СПД; розрахункові рахунки й дати їх відкриття, МФО банківської установи; відомості про щоквартальну й щорічну звітності; дату ліквідації СПД.

2. База даних 8-ДР - відомості про платників прибуткового податку, що надаються до ДПА бухгалтерією підприємства й організації щомісяця в електронному вигляді. Означена база даних дозволяє отримати інформацію про місце роботи конкретної фізичної особи й про суму, утримувану з її прибуткового податку.

3. АРМ "Облік платників податків - юридичних осіб" здійснює постійний обмін інформацією з Національним банком України щодо розрахункових рахунків підприємств. Реєстрація платників ПДВ також має важливе значення.

Сьогодні спостерігається стала тенденція до зниження ефективності стягнення податку на додану вартість. Збільшується кількість випадків ухилення від сплати податку на додану вартість, зокрема шляхом так званих псевдо експортних операцій, завищення митної вартості

товарів (робіт, послуг), які експортуються, що призводить до штучного утворення або завищення сум податкового кредиту і, як наслідок, до незаконного одержання з державного бюджету сум податку на додану вартість. У подальшому автор зазначає, що розслідування такого злочину - це процес усунення інформаційної невизначеності, яка виникає при вивченні мотивів і деталей злочину в процесі проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій.

4. АІС "Державний реєстр фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів" передбачає отримання інформації про особу платника податку, інформацію про суми доходів і сплачені при цьому податки й наявність ідентифікаційного номера.

5. АІС "Облік податків і платежів" надає можливість отримання такої інформації, як: дані про нараховані податки, облік платіжних документів, введення карток особового рахунка платника податків, нарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів відповідно до результатів проведення контрольно-перевірочної роботи податкових органів.

У межах взаємодії між ДПА й митною службою налагоджено обмін інформацією про:

- валютні декларації;
- стан податкової заборгованості підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- про доходи й майно, яке знаходиться за межами України.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що протидія економічним злочинам потребує вдосконалення. Вирішення цього завдання можливе шляхом об'єднання й подальшого спільного використання інформаційних баз даних органами внутрішніх справ і ДПА України. Крім того, потребує вдосконалення власне система наповнення існуючих оперативних обліків необхідною оперативно-значимою інформацією й обов'язкове її використання працівниками оперативних підрозділів ОВС.

Література

1. Зеленецький В.С. Общая теория борьбы с преступностью. 1. Концептуальные основы. - Х.: Основа, 1994. - 321 с.
2. Луцюк П.С. Теоретичні основи оперативно-розшукового запобігання злочинам у сфері господарської діяльності // Південноукраїнський правничий часопис. - 2009 (т). - № 1 - С. 146-153.
3. Цехан Д.М. Окремі елементи високих інформаційних технологій як складова інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності у сфері господарювання // Південноукраїнський правничий часопис. - 2009 (т) - № 1 - С. 298 - 304.
4. Яковец Е.Н. Основы информационно-аналитического обеспечения оперативно-розыскной деятельности: Учебное пособие. - М.: МосУ МВД России; Щит-М, 2009. - 464 с.
5. Євтушок В.П. Деякі аспекти інформаційного забезпечення оперативно-розшукової тактики // Вісн. Львів. ін.-ту внутр. справ, 1981. - № 7. - С. 197.
6. Захаров В.П. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів ОВС у боротьбі зі злочинністю // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. - 2009. - № 2 - С. 285-291.
7. Журавльов В.Ю. Информационное обеспечение оперативно-розыскной деятельности специальных подразделений по борьбе с организованной преступностью: Дис... канд. юрид. наук: 21.07.04. - Х., 2002.

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

8. Акимов А.Є. Информационно-аналитическое обеспечение оперативно-розыскной деятельности таможенных органов: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. - М., 2003. - 27 с.

9. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: Навчальний посібник. - Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. - 112 с.

10. Галючек А.А. Журавльов В.Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності

спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю ОВС: Методичні рекомендації. - Запоріжжя: Запорізький юридичний інститут ДДУВС, 2008. - 59 с.

*Мукоїда Р.В.
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності Одеського
державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 25.07.2012*

УДК 343.97

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК СКЛADOVA ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Стеблинська О. С.

Після розпаду СРСР народ України, який згідно зі ст. 5 Конституції України є єдиним джерелом влади в Україні, проголосив на найвищому політичному рівні про свій європейський вибір і, відкривши нову сторінку у своїй історії, докладає зусилля для досягнення цієї мети й побудови демократичної, правової держави [9, 21]. У сучасному світі рівень розвитку свободи й демократії в державі визначається не тільки формальним визнанням владою прав і свобод людини, включаючи офіційне приєднання до міжнародно-правових документів, що їх регламентують, а й наявністю діючого, ефективного механізму реалізації прав і свобод, що містить гарантії їх забезпечення й захисту. Реалізація прав і свобод людини неможлива без забезпечення цих прав організаційно-виконавчою діяльністю державних органів, посадових і службових осіб, тому, що діяльність останніх є свідченням реальності свободи особи, необхідним фактором переходу правових можливостей користування благами, закріпленими в конституціях, у практику життєдіяльності кожної людини.

Значний внесок у дослідження забезпечення прав людини й вирішення зазначених питань зробили О.Ф. Андрійко, М.В. Антонович, Є.О. Гіда, О.Б. Горова, С.Г. Грицкевич, М.М. Гуренко, С.Д. Гусарев, Л.Г. Гусейнов, Н.В. Ілларіонова, Н.І. Карпачова, А.М. Колодій, В.Т. Маляренко, О.І. Наливайко, О.В. Негодченко, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, Б.М. Пошва, М.П. Рабінович, О.Ф. Фрицький, П.Л. Фріс, С. Шевчук, Ю.С. Шемшученко, В.К. Шкарупа та ін. Роботи вказаних авторів мають суттєве наукове й практичне значення. Але праці більшості науковців не містять комплексного всеохоплюючого наукового аналізу проблем аналізу міжнародних стандартів забезпечення прав людини як складової діяльності органів внутрішніх справ.

Метою статті є з'ясування основних принципів і положень міжнародних нормативно-правових актів, які повинні лягти в основу дотримання прав і свобод людини й громадянина органами внутрішніх справ.

Запровадження єдиної світової системи захисту прав і свобод людини стало одним з найважливіших завдань створеної після другої світової війни ООН, одним із завдань якої є Україна. Права і свободи людини - великі завоювання сучасної цивілізації. Тільки проголосивши 24 серпня 1991 р. свою незалежність, Україна стала реальним суб'єктом міжнародного права. Діставши нарешті можливість самостійно визначати напрями побудови своєї державності та пріоритети в політиці, парла-

мент нашої держави продекларував приєднання до загальнолюдських цінностей і загальновизнаних принципів міжнародного права, що дістало відображення в підписанні й ратифікації ряду схвалених Генеральною Асамблеєю ООН міжнародно-правових документів, особливо в галузі прав людини. Міжнародно-правові акти закріплюють основні стандарти та є еталоном гарантій прав і свобод громадян. Визнання міжнародно-правових актів, ратифікація і реалізація їх положень у внутрішньодержавному законодавстві є одним з обов'язків, взятих на себе Україною перед міжнародним співтовариством.

У статті 9 Конституції України вказується, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, є частиною законодавства України. Міжнародні договори не можуть суперечити Конституції України. Вони обов'язкові для виконання всіма юридичними і фізичними особами. Зважаючи на свій європейський вибір, Україна започатковує процес змін, поділяючи основні ідеї і принципи Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини та Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити і творити в гармонії з своїми цінностями, з суспільством і природою. "Утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина є головним обов'язком держави", - зазначається в ч. 2 ст. 3 Конституції України.

Повага до особи, охорона і захист її честі та гідності - обов'язок усіх державних органів, громадських організацій і службових осіб. Цей конституційний обов'язок рівною мірою стосується і діяльності міліції з забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків людини й громадянина. Пріоритет загальнолюдських цінностей є загальновизнаним принципом міжнародного права. Працівники міліції в різних ситуаціях, пов'язаних із запобіганням, припиненням та розкриттям злочинів та інших правопорушень, затримання правопорушників, їх утримання під вартою й виконання покарань (адміністративного стягнення), зобов'язані поважати гідність особи, гуманно до неї ставитись, не допускати будь-яких випадків катувань тощо [3, 311-312].

Діяльність міліції щодо забезпечення прав і свобод людини має певні особливості, зумовлені її повноваженнями. Насамперед слід зазначити, що діяльність міліції має бути гуманною, неупередженою і мати чітку узгодженість із законом. Компетенція міліції щодо реалізації європейських стандартів прав людини отримує

© О.С. Стеблинська, 2012

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧІЙ ЧАСОПИС**